

PATAKI ISTVÁN PROFESSZOR, TÓTFALUSI PÁRTFOGÓJA

Pataki István Tóth István sárospataki lakos fia volt. Eredete után kutatva, Sárospataknak mint a Rákócziak birtokának 1648. esztendőbeli összeírásában a Felső-Hostatban az Uy Uczában találjuk Tot István gyalogszeres marhátlan jobbágyot, akinek a conscriptio szerint 1 fia van, telke $\frac{1}{4}$ sessio, a kivetett rovás pedig 0.25 census. Állatállománya mindössze egy disznó.¹ Minthogy más Tóth Istvánt az egész összeírásban nem találtam, ezért valószínű, hogy éppen ennek a szegény embernek a fia Sárospatakon — a leydai egyetem adataiból következőleg 1640-ben — született Pataki István professzor. Iskoláit is Patakon járta. Az alig huszonnégy éves, törekvő ifjú, aki itt köztanítóságot is viselt, 1662-ben nemeslevelet szerzett, amely 1903-ban még megvolt a kihalt család utolsó férfitagjánál; 1663. május 9-én hirdették ki Zemplén vármegye nagygyűlésén. A jobbágyi állapotból ki akarván vergődni, bizonyosan pártfogója segítségével szerezte meg a magyar kancellária útján. A címeralak, miként Pataki sírkövén is kiábrázolva látjuk, az éberren vigyázás jelképe: felemelt jobb lábában drágakövet tartó őrdaru, míg sisakdíszé az egyházas jelleget szimbolizáló három fiát vérevel tápláló pelikán.²

E címerképet tovább boncolgatva, Miskolczi Csulyak Gáspárnak 1691-ben írott „Egy jeles Vad-Kert” című könyvében azt olvashatjuk a darvakról: „éjjel mindenkor egynéhányan közzülök hűségesen strásálnak, hogy a’ többi bátrabban alhassanak: A’ kik strásálnak pedig, azok egy-egy követ tartanak a’ fél láboknak körmei között, a’ másikon pedig veszteg állanak: Ha mikor azért a’ strásák el-találnak alunni, a’ kőnek a’ körmök közzül való ki-esése által menten fel-serkentetnek. A’ strása mindenkor fel-emeltt fővel vigyáz, és ha mit lát, menten nagy krukogással hírré adja. Ezt a’ féllábában követ tartó Darut pedig tzimerül, a’ Könyvnyomtatók választották közönségesen magoknak nagy serénységeknél jelül, melly bizony mindenek felett ebben a’ rendben levő emberekben meg-kivántatnék. Noha közönségesen minden vigyázó istenes Magistratusok, Prédikátorok és jó igyekeztü Deákok ezzel tzimerül méltán élhetnek.”³ Az őrdaru meséje sokkal

¹ Makkai László: I. Rákóczi György birtokainak gazdasági iratai. Bp., 1954. 252.

² GenFüz 1903: 12, 54—55. A nemeséget I. Lipót Pozsonyban 1662. július 21-én kelt adománylevelével adományozta.

³ Miskolczi Gáspár: Egy jeles Vad-Kert. VII. Rész. (RMK I, 1658. sz.)

régebbi keletű akár Miskolczi könyvénel, akár Pataki címerénél, eredete sok századdal korábbi időre nyúlik vissza. Miskolczi leírásából különben nemcsak címében, hanem itt is észrevehetjük, hogy munkáját fordította, mivel a magyarországi könyvnyomtatóknak nem volt szokása e madarat jelképükül választaniok, nálunk — miképpen Miskolczi is céloz reá — főképpen egyházi és világi tisztviselők, valamint tanulók jelképe volt.

A jó igyekezetű Pataki István egyike volt a hatalmas és vagyonos főúr: Bánffi Dénes pártfogoltjainak; az ő segítségével járta végig a hollandi akadémiaikat is.

Pataki István Sárospatakról elindulva, először 1663. október 31-én iratkozott be a franekerai egyetem teológiai karára.⁴ Itt már 1664 februárjában Greydanus Jánosnak, az orvostudomány és a bölcsészet doktorának elnöklése alatt „De Libertate Voluntatis” filozófiai tárgykörű vitatkozást tartott. E 22 számozatlan lap terjedelmű dolgozata nyomtatásban is megjelentén, pártfogójának: Bánffi Dénesnek ajánlotta.⁵ A debreceni református nagykönyvtárban azután megtaláltam a Cartesius-ellenes Arnoldus Miklós „Lux in tenebris” című művének 1665-ben Franekerában nyomtatott második kiadását. E könyvben, amely tanítványainak vitatkozásait tartalmazza, reá bukkanunk Pataki István nevére is.⁶ Franekerából azután a gröningai egyetemre ment át, ahol 1664. június 27-én iratkozott be.⁷ Az egykori kolozsvári református kollégiumi nagykönyvtár egyik kötetéből az alábbi kéziratos bejegyzéseket jegyeztem ki: „Ipsis Kalend. Januarii Anno 1665 Stephanus Pataki Groningae Frisor[um] mp. Per Cambium cessit mihi Leydae Anno 1667. Mich. N. Sarpataki mp.”⁸ Ugyancsak Groningában szerkeszthette azt a héber nyelvű versét, amellyel 1665 áprilisában Csúzi Cseh Jakab nevű diáktársának Franekerában tartott vitatkozását köszöntötte.⁹ Hihető, hogy ebben az időtájban rövid időre megfordult Utrechtben is; ugyanis Eszéki István 1665. június 10-én ugyanitt tartott disputációját a többek között Pataki István és Szathmári-Némethi Mihály tanuló társainak is ajánlotta, Szathmár-Némethiről pedig tudjuk, hogy ugyanebben az évben itt hallgatta az egyetemi előadásokat.¹⁰ Tehát nagyon hihető, hogy Pataki is vele együtt volt e városban. Ugyanebben az esztendőben augusztus 11-én azonban „Stephanus Pataki Hung(arus Annorum) 25” a filozófia és a teológia tantárgyainak hallgatására a leydai egyetemre iratkozott be.¹¹

1666 márciusában „De Adventu Christi” tárgykörből teológiai vitatkozást tartott. Feltűnő, hogy mind az elnöklő Hoornbeek János leydai, mind pedig az ajánlással megtisztelt Maresius Sámuel gröningai professzor¹² erősen Cartesius-ellenes felfogású volt, s ezért azt hihetnők, hogy Pataki is az ő követőjükké lett volna. Kétségtelen, hogy a diákok igen nagy része egyelőre még maguk sem tudják, hogy a nagy tekintélyű tudós tanárok

⁴ Hellebrant Árpád: A franekerai egyetemen tanult magyarok. (TT 1886: 794.)

⁵ RMK III, 2243.

⁶ A debreceni ref. nagykönyvtárban.

⁷ Miklós Ödön: A gröningeni egyetemen tanult magyarok. (Dunántúli Prot. Lap. 1917: 197.)

⁸ Egykori könyvtári jelzése: P. 58. volt.

⁹ RMK III, 2279.

¹⁰ Segesváry Lajos 20.

¹¹ Archiv N. F. XVI. 214.

¹² RMK III, 2344.

elvei közül melyikét válasszák iránymutatójuknak. Ámde Pataki még ugyanebben a hónapban, vagyis 1666. március 31-én a legértékesebb Descartes-követők egyike: de Raei János orvostudományi és bölcsészeti doktor elnöklése alatt, aki a cartesianismust az aristotelesi filozófiával akarta egyeztetni, „Disputatio Phisico-Matematica”-t tartott „De Solis, in Apogaeo, cum distat a Terra magis, calore intenso, & in Perigaeo, cum eidem propinquior est, valde remisso” tárgykörből. E vitatkozását is patrónusának: Bánffi Dénesnek ajánlotta.¹³ Ezenkívül a vallási felfogás terén új irányt szabott Coccejus professornak is szorgalmas tanítványa lehetett, bárha az ő irányítása alatt tartott egyetlen disputációjáról sincsen tudomásunk, állításunknak azonban mégiscsak helytállónak kell lennie, amit az is bizonyít, hogy éppen az ő nézeteinek hirdetéséért vonta őt felelősségre az 1673. esztendei radnóti zsinat.

Leydából 1666 április tájékáról még egy latin nyelven írt verséről tudunk, amellyel Eszéki István diáktársának vitatkozását üdvözölte.¹⁴

Az előbb láttuk, hogy még 1667-ben is Leydában tartózkodott, mert hiszen ekkor cserélt könyvet a hasonlóképpen jobbágyszármazású Sárpataki Nagy Mihállyal, az 1670-ben Kolozsvárra meghívott lelkipásztorral.

Bújdosásából hazatérve, pártfogója egyelőre maga mellett marasztotta udvari papjául, majd pedig Porcsalmi András lektornak 1668 márciusában kolozsvári pappá történt választása után ugyane hónap 6. napján a református kollégium filozófia- és filológia-professzorául vitetett, majd idősebb tanártársának, Tolnai István orvosdoktornak 1685 táján ugyaníttani pappá történt választása miatt a teológia tanárává lépett elő.

Véglegesített állásában történt elhelyezkedése után sem szakadt meg az összeköttetés az egykori patrónus és alumnausa között, különösen gyakori lehetett találkozásuk, amióta a fejedelem Bánffit Kolozs megye főispánjává és Kolozsvárnak mint végvárnak főkapitányává nevezte ki. Egészen természetes, hogy fiát Bánffi a Pataki felügyelete alá a kolozsvári református kollégiumba adta tanulásra, s ugyanekkor Teleki Mihály kővári főkapitány is sógora példáját követve, saját fiát is ugyanoda adta iskolába.¹⁵ Bánffi környezetében azonban nagyon szomorú feladat várakozott Patakira. Az országgyűlés határozatából fejedelmi jóváhagyással fej- és jószágvesztésre ítélt hatalmas főúrnak a bethleni várban való fogsága idején az utolsó pillanatig is vele maradt Pataki, s nemcsak vigasztalta, majd pedig készítette elő a halálra, hanem az országgyűlésen jelen volt rendek által kiadott 31 vádpontra a mentségül adott feleletet Bánffi Patakival együtt szerkesztette meg.¹⁶ De Bánffi lefejezése után sem hagyta el az árván maradt özvegyet és egyetlen fiát.

Sokféle elfoglaltsága miatt Pataki itthon — jeles készültsége és az orthodox vallási felfogástól való mentessége ellenére is — csak eléggé ritkán nyúlt a tollhoz, illetőleg kevés kinyomtatott munkáját ismerjük. Ezek mindössze Kovásznai Péter temetési kártájára 1673 júliusában írott latin

¹³ RMK III, 2345.

¹⁴ RMK III, 2340.

¹⁵ Lásd ugyane kötetben „Teleki Jankó könyvtára” c. cikket.

¹⁶ Szilágyi Sándor: Vértanúk a magyar történelemből. Pest, 1867. 251—71. — Nagyajtai Cserei Mihály históriája. Pest, 1852. 84—85.

nyelvű verse,¹⁷ azután az ugyanazon hónap 25. napján elmondott „Oratio Funeris, In Exequiis Reverendi ac Clarissimi Viri Dn. Petri Kovasznai Episcopi Ecclesiarum Reformatarum Transylvaniae”.¹⁸ Valószínű, hogy a sírkőre felvésett titulus- és verssorok is az ő szerzeményei. Majd Szathmár-Némethi Mihálynak „Dominica Catechetica” című könyvét üdvözlő verset is szerzett.¹⁹ Végezetül németből való saját fordításaként az 1681-ben Kolozsvárt kiadott és Teleki Mihálynak ajánlott „Ez Vilagnak Dolgainak Igazgatásának Mestersege” 4° méretű, 310 lap + Cl + 6 sztan levél terjedelmű magyar nyelvű munkáját²⁰ jelentette meg. Zoványi szerint egy Controversiae néven említett munkája is volt. Ugyancsak ő említi korábbi üdvözlő verseit, mégpedig 1660-ból Csúzi Cseh Jakabhoz és 1661-ből Szathmár-Némethi Mihályhoz Sárospatakon, valamint 1667-ből szintén Szathmár-Némethihez intézve Franekerában.²¹

Pataki életében nagy jelentőséggel bírt az egyházi zsinat részéről törént felelősségre vonása. Ugyanis a leydai egyetem egykori tanítványai a kiválóan erős egyéniségű Coccejus professzornak hitelveit itthon is tovább hirdették. Coccejus, eredeti nevén Koch János (*1603. †1669.) tanításában a scholasticizmus nyűgét lerázva, kiragadta onnan az útvesztőbe bonyolódott református vallást, azt hirdetve, hogy a szentírás mellett semmiféle más irat, vagy hagyomány tekintélye nem fogadható el, minthogy hitbéli ismereteinket egyedül csak a bibliából lehetséges merítenünk. Nem elégedhetünk meg tehát elődeink magyarázgatásaival, hanem mimagunknak kell az eredeti forráshoz visszatérnünk.²²

A másik nagy mester, akinek tanait a külsőországokból hazatért korszerű felkészültségű ifjak hasonlóképpen magukkal hozták, Cartesius, vagyis Descartes René, a modern bölcsészet megalapítója.²³

Külsőországokat járt diákjainknak e korbéli legkiválóbbjai, akiknek szava az iskola falain kívülre is elhatolt, Dési Márton és Csernátoni Pál enyedi, továbbá Pataki István kolozsvári professzor felelősségre vonás végett az 1673. június 15-i radnóti zsinat elé idéztetett. Itt a papok egy része azt kívánta, hogy a felelősségre vont professzorokat kihallgatatlanul ítéljék el. Erre ők azzal válaszoltak, hogy a papság lévén a vádló, egyúttal bíró is nem lehet. E nézethez csatlakoztak a zsinat mérsékeltabb tagjai is. Így azután mindhármójuknak lehetősége kínálkozott felfogásuknak részletesebb kifejtésére. A keletkezett hitvitát azután a papok azzal a határozattal zárták le: mivel kitűnt, hogy mind Dési, mind Pataki, mind pedig a hasonlóképpen vád alá helyezett Hunyadi Pál enyedi pap nem a hittételekben, hanem csak egyes pontokban követték Coccejust, ezért Dési felfüggesztetik ugyan a tanárságból, de papi állásra kihelyezhető marad; Pataki megmaradhat állásában, csak mindketten kötelezzék magukat, hogy a jövőben megbotrántkozgatásra okot nem adnak; Hunyadi nyilvánosan helyesbítse

¹⁷ A kolozsvári Farkas utcai templomban.

¹⁸ RMK II, 1338.

¹⁹ RMK II, 1402. — A debreceni ref. nagykönyvtárban RMK 262. helyrajzi sz. alatt.

²⁰ RMK I, 1263. — A debreceni ref. nagykönyvtárban RMK 193. helyrajzi sz. alatt.

²¹ Zoványi Jenő lexikoni cikkei.

²² Zoványi Jenő: A coccejanizmus története. 27—28.

²³ Nisard D.: A francia irodalom története II, 48. és Dézsi L.: Világirodalmi lexikon. I, 518—19.

tanítását; Csernátoni pedig minden megszorítás nélkül magyarázhatja tovább a cartesianus bölcseletet. E határozatot azután felterjesztették Apafihoz mint főpátrónushoz, ő pedig — mint aki a teológiában is képzett tudós volt — tanácsosaival együtt úgy ítélkezett, hogy mind Dézsi elmozdítása, mind az ő, mind pedig Pataki kötelezvényadása a határozatból töröltessék, s csupán ha a jövőben sem tartózkodnak az új tanok hirdetésétől, mozdíttassanak ki tisztségükből.²⁴ E feltűnően enyhe ítélet Bethlen Miklós szerint Kovásznai püspök mérséklésének, Bethlen János kancellár, Kapi György és Bánffi Dénes főurak pártfogásának köszönhető.

Ezután az idő haladt, s vele Erdély sorsa is egyre nehezült, így a pap-ság nem ért reá hitbeleri felfogások árnyalatai ellen hadakozni.

Pataki 1674. december 19-én elvesztette nagy befolyású pártfogóját, ő maga azonban tanácsaival, vigasztalásával továbbra is kitartott az özvegy: a jóindulatú és kegyes Bornemisza Kata mellett. A vigasztalást kereső Bánfinének hihetőleg éppen Pataki adhatta a gondolatot az 1655-ben leégett kolozsvári óvári templom felépítésére, nemkülönben a magyarszováti templom helyreállítására az 1682—84. években.²⁵

A lefejeztetett Bánffi Dénes pártfogói feladatát Teleki Mihály, a fejedelem belső tanácsosa, országos főgenerális vállalta magára. „Jól jut eszembe — írja Cserei Mihály 1688-ban — Pataki István a kolozsvári professor, a ki kedves embere vala Teleki Mihálynak, sokszor keményen megintette . . .”²⁶

Pataki jeles tudománya, méltó tekintélytartása és meggondoltsága miatt, vállalt hivatása területén nem csekély befolyásra tett szert; nemcsoda tehát, ha a Sárospatakról kiüldözött Rákóczi-kollégium újraszervezése idején, 1685-ben a zempléni egyházmegye az Erdélyben meghalt Buzinkai professzor helyének betöltésekor a sárospataki származású Patakira gondolt. Apafi fejedelemhez küldött követüknek utasításul adták: „Nagy reméségünk levén T. Pataki István uramhoz ő klméhez, hogy Isten ő szent felsége a minémű szép talentumokkal ő klmét megáldotta, azokkal, úgy mint a hazának igaz fia, ugyanitt hazájában is²⁷ Istenének s hazájának szolgálni s kedveskedni kész lenne, ő klmét azért nevünkkel condecenter köszöntvén, . . . kérje azon és disponálja is, hogy az ittvaló professorságnak functiojára mostani hivatalunkat²⁸ vegye méltó respectusba ő klmé.” Egyúttal arra is kérje meg, hogy „az úri főrendeket s asszonyságokat” igyekezék megnyerni a kollégium pártfogására.²⁹ Pataki azonban továbbra is Erdélyben maradt.

Jeles nevelői képességét, amellyel kerek húsz esztendeig tartott tanítása ideje alatt az iskolának Apáczaitól elindított magasabb színvonalát méltó értékben sikerült megtartania, maga a fejedelem akképpen méltányolta, hogy 1688-ban a választott fejedelem II. Apafi Mihály mellé ephorusnak (felügyelő nevelőnek) hívta.³⁰ A fejedelmi udvarban is nagy megbecsülésben volt része. Kiérezzük ezt tanítványának Teleki Mihályhoz

²⁴ Zoványi Jenő: A radnóti zsinat végzései. PrK 1889: 344—45. és 362—64.

²⁵ Czegei Vass György naplója. (Magyar Történelmi Emlékek I. oszt. XXXV. köt.)

²⁶ Lásd e kötetben a Teleki Mihályról írott cikket, ahol bővebben idézem Csereit.

²⁷ = szülőföldén.

²⁸ = meghívásunkat.

²⁹ Koncz József: Egyháztörténeti adalékok. (PrK 1890: 375., 383.)

³⁰ Török István: A kolozsvári ev. ref. coll. tört. I, 83—87.

1690. március 28-án intézett leveléből is: „A Pataki uram nyavalyáján bizony szívesen búsulok. A nagy sárgaság, főnyilalás és fülzúgás s egyéb ő kegyelmében lappangó nyavalyák miatt nagy erőtelenséggel s elesett ábrázattal van. . . . Én félek, édes Bátyám uram, nagy kárt ne valljak ő kegyelmében, ha a nyavalyákat szintén így hagyjuk ő kegyelmében erőszakoskodni.”³¹ De nemcsak a tanítvány, hanem a fejedelem is jó szívvvel viseltetett iránta, miként magának Patakinak 1689. március 22-én ugyan-csak Teleki Mihályhoz intézett leveléből olvassuk: „Isten ő Na(gysá)gát áldja meg, engem, úgy veszem eszembe, érdemem felett kedvel s kétszer már kegyelmességét hozzám jól mutatta.”³² Ezt a méltánylást Pataki nem is hagyta kihasználatlanul. A megelőző esztendőben elhunyt fejedelem-asszony emlékére — Pataki rábeszélésére — a fejedelem a kolozsvári kollégiumban ezerforintos alapítványt létesített szegény tanulók segélyezésére.³³ Azután a kolozsvári egyházközség és iskola számára Teleki Mihály fejedelmi tanácsostól és Kendi János ítélmestertől, valamint másoktól ismét több ezer forintot szerzett.³⁴

Kiváló szónoki képességére és jeles egyéniségére bizonyosság az is, hogy mind Bornemisza Anna, mind I. Apafi Mihály temetésén a legkitűnőbb papok között ott találjuk őt is. Így 1688-ban naplójában maga a fejedelem jegyezte fel, hogy „September. Temettetett el az én szerelmes feleségem az almakereki templomban. . . . Predikállott Ebesfalván akkor Nagyari (József fejedelmi udvari pap) uram, órált Pataki István uram; Almakereken pedig püspök Horti István uram, prédikállott, órált ismét Desi Márton uram.” Majd 1691. február 18-án II. Apafi Mihály írta naplójába, hogy apjának ugyancsak Almakereken történt elhantolása idején „predikállott Nagyari uram, órált magyarul Pataki István uram, deákul Németi Sámuel uram, a kolozsvári professzor”.³⁵

Nem szabad arról sem megfeledkeznünk, hogy Pataki Tótfalusi Kis Miklósnak jóakarató pártfogója volt, sőt az a vélemény is megkockáztatható, hogyha Pataki István, Teleki Mihály s Horti István nem szállott volna annyira korán a sírba, valószínűleg el tudták volna háritani pártfogoltjuk fejről azt a sok méltatlan bántást, lekicsinylést, ami végül is testét-lelkét is megbénítva, őt is korai sírba vitte.

Pataki élete és működése Erdély politikai hanyatlása s függetlenségének elbukása idején folyt le. Kétségtelen, hogy nyugodtabb időkben jeles képességei folytán nevét még maradandóbb emlékek őriznék. Pártfogói közül a fejedelemasszony halála után közel két esztendő múlva, 1690. április 15-én a fejedelem is örökre eltávozott e megpróbáltatásos életből, majd ugyanennek az évnek augusztus 21-én Teleki Mihály is elesett a zernyesti harcban. Pataki ezek után továbbra is tanítványa mellett maradt, a reá bízott feladatot azonban mégsem sikerült egészen befejeznie: 1693. január 2-án, 52 esztendőskorában, őt is elragadta a halál. Temetése jó későre, czegei Vass György naplója szerint, március 30-án ment végbe.³⁶

³¹ PrK 1890: 323.

³² I. m. 1888: 238.

³³ I. h.

³⁴ Török István: A kolozsvári egyházközs. történetéhez. (Erd. Prot. Lap. 1906: 277.)

³⁵ Szádeczky Lajos: Az Apafiak sírboltja és hamvai. Bp., 1909, 11.

³⁶ Czegei Vass György. 163.

Emlékezetére a kollégium temetési kártát nyomtatott, ez azután rövid életrajzán kívül harminc egykori tanítványa latin nyelvű búcsúzó versét tartalmazza. Ennek egyetlen megmaradt példánya a kolozsvári Farkas utcai templom papi székének hátára, az ülés fölé van felerősítve.³⁷

A kolozsvári házsongárdi sirkertben az úgynevezett református temetői részben, az ösvény jobb szélén áll az alább leírandó síremlék.³⁸ Leírását 1920 szeptemberében készítettem.

E mészkőből ereszes hasáb alakra faragott síremlék alsó része földbe volt süllyedve úgy, hogy csak ásó segítségével tudtam a teljes szöveghez hozzájutni. Állapota kissé kopott, s emiatt a felvésett sorok nehezen olvashatók. Kidolgozása meglehetősen jó munka. Hihetőleg fiatal mestere, akinek ez lehetett legkorábbi kolozsvári alkotásainak egyike, legénykori vándorlása közben valamelyik nyugati városban szerezhette meg gyakorlatát; ezzel együtt jutott azután a nyugati barokk ízlés hatása alá és sajátította el annak ábrázolási módját. Betűképzése a reneszánsz és a barokk formák keverékét adja. Mire Kolozsvárt is hatalmába vette a Habsburguralom idegen szelleme, e kő faragója is előállhatott nyugati ízlésű alkotókészségével.

A síremlék keleti lapjának leírása:³⁹

Az eresz párkányán valamelyes csigavonalszerű (spirális) dísz között MON(UMENTUM) felirat, alatta pedig szalaggal átkötött babékoszorúban halmokból vagy felhőkből kinőtt kéz nyitott könyvet tart felfelé (papi jelvény). A koszorút fent átkötő szalag hatalmas ívelés után kétoldalt hullámosan lelóg; a szalagívelésben fél lábon álló őrdaru felemelt jobb lábával követ tart (nemesi címer).

A faragvány alatt felirat:

MAGNI VIRI DEO et OMNI
 B₀; BONIS DILECTI CLARIS
 DNI • STEPHANI PATAKI • COL :
 Ref : CLAUD : S : S THEOLOG
 Prof : SOLIDISSIMI QUINQ •
 ANTE FATA ANOS CELS
 TRAAE ELECTI PRINC : MI
 CH : APafi II EPORI DEXTER
 RIMI OPTaToS VITae DIES AU
 LICA COLCHYDE fuNEstofUNETe
 ClaUDontIS ANNO J693

Pataki István Kolozsvárra történt megválasztása után házasodott meg, feleségül véve kolozsvári Kobzos Borbálát, leányát annak a Kobzos Istvánnak, akiről Bethlen Miklós önéletrajzában 1654-ben úgy emlékezik meg, hogy klasszikus „görögül tudós polgár ember”.

A fejedelmi udvarba történt távozása után Pataki családja továbbra is Kolozsvárt maradt. Tudjuk, hogy házuk a várfalon belőli Farkas utcában

³⁷ Dézsi Lajos: A kolozsvári ref. belső templom egylevelés hazai nyomtatványai. MKSzle 1898: 279.

³⁸ II. osztály C. tábla az 1017. sz. sír mellett. Vészetében több helyesírási hiba van.

³⁹ Jó képét közli Balogh Jolán: Kolozsvár műemlékei. 67. kép.

volt.⁴⁰ Hozzátartozóiról, akiknek mindannyija derék, megbecsült tagja volt társadalmi életünknek, hiánytalan értesüléseink vannak, részletes felsorolásuk helyett csupán gyermekei nevét mutatom be. Az életben maradt 5 gyermek közül a legidősebb: Pál a kolozsvári református egyházközség kurátora, azután Sámuel Doboka megyei assessor, István Kolozsvár városi főbíró, Mária Soós Ferenc kolozsvári pap, erdélyi püspök felesége, Krisztina Szathmár-Némethi Mihály kolozsvári kollégiumi professzor házastársa. Családjának utolsó férfitagja Pataki Viktor mérnök, aki 1906. augusztus 23-án hunyt el Kolozsvárt.⁴¹

⁴⁰ A Kolozsvár városi adószedők számadáskönyve. (Dica) 1690, 91; 1691, 80; 1692, 66. (A kolozsvári állami levéltárban.)

⁴¹ Pataky Jenő: A sárospataki Pataki-családok táblázatai (Kézirat). — Szerző: A sárospataki Patakiak adattára (Kézirat). — Temetési beszédek, kárták és gyászjelentések a Pataki-családok tagjairól. (A kolozsvári volt ref. kollégium nagykönyvtárában és levéltárában.)